

Ισπανία: Ογδόντα χρόνια μετά, Agustín Guillamon

Οι φωτογραφίες της ισπανικής επανάστασης – πρέπει να το πούμε – είναι πλέον εικόνες, για πολλούς από εμάς, σαν να έχουν εμφυτευτεί στην μνήμη, και σχεδόν δεδομένες. Φιγούρες όπως εκείνη του Durruti που κοιτάζει ποιος ξέρει τι στο σημειωματάριό του, ή όταν χαμογελά περιτριγυρισμένος από τους συντρόφους του, ή του Francisco Ascaso, ντουφέκι στον ώμο του, ενώ κουβεντιάζει ανέμελος, καπνίζοντας τσιγάρο στον ζεστό ήλιο της Βαρκελώνης του Ιουλίου, λίγο πριν τον σκοτώσουν. Μετά, περισσότερο απ' όλα αυτά, υπάρχουν οι εικόνες που αποτυπώνουν το ισπανικό μαχητικό προλεταριάτο, τις μάζες.

Άνδρες και γυναίκες με μπερέδες στα κόκκινα και τα μαύρα, στα λεωφορεία, στα καμιόνια, ή την ώρα που συγκεντρώνουν, στα γρήγορα, αυτοσχέδια θωρακισμένα μέσα, με κακογραμμένες επιγραφές στο πλάι της CNT-FAI.

Ύστερα από 80 χρόνια, εκείνες οι εικόνες καταφέρνουν να μεταφέρουν, με ελαφρότητα σχεδόν, ένα αίσθημα έξαψης, διέγερσης, αλλά επίσης έπαρσης, θράσους, που συνεχίζει να είναι τελείως χειροπιαστό. Και μετά υπάρχουν film, ηχογραφήσεις λόγων ή συζητήσεων που έγιναν στο ραδιόφωνο, μανιφέστα, συνεντεύξεις, και βιβλία, πολλά βιβλία. Σίγουρα, η αναρχική ιστορική διήγηση της Ισπανίας είναι πλέον απολύτως οικεία όσο και οι φωτογραφίες: τις πρώτες ημέρες, η επαναστατική ευφορία, η αυτονομία, μετά, σταδιακά, η καταστολή που οδήγησαν οι δυνάμεις της αριστεράς και – το χειρότερο – η «προδοσία», που έγινε αντιληπτή με σαφήνεια, των κατακτήσεων που η επανάσταση είχε καταφέρει, σε βάρος εκείνων των αναρχικών που θα έπρεπε να το ξέρουν πολύ καλά εκείνο που συνέβαινε, αλλά που πίστεψαν πως προτεραιότητα ήταν ο αγώνας ενάντια στον φασισμό, κι όχι η κοινωνική επανάσταση. Δεν θα υπήρχε ανάγκη να γνωρίζουν περισσότερα.

Ο καπνός της Ισπανίας παραμένει αιωρούμενος, ακόμη και σήμερα, επάνω σε εκείνο που συνεχίζει να ονομάζεται «αναρχισμός», στο κεφάλι ακόμη και εκείνων που θα ήθελαν να αρνηθούν πως ότι συνέβη τότε έχει μια κάποια σχετικότητα και ενδιαφέρον στον κόσμο του σήμερα. Για κάποιους, τότε, υπήρξε το τέλος κάποιου πράγματος, ήταν η έξοδος από το κοινό σπίτι της αριστεράς. Δίχως να φτάνουμε να πούμε εκείνο που ο George Woodcock υποστήριξε για πολλά χρόνια, πως ο αναρχισμός πέθανε το 1939, πολλοί σκέφτηκαν πως τουλάχιστον ένα συγκεκριμένο είδος αναρχισμού το έκανε. Λιγότερο δραματικά, άλλοι προσπάθησαν να εξηγήσουν, στους εαυτούς τους και στους άλλους, τις συνθήκες και τις περιστάσεις μέσα στις οποίες CNT-FAI βρέθηκε, ψάχνοντας να εξετάσουν με προσοχή κάθε απόφαση που πάρθηκε από εκείνες τις οργανώσεις.

Άλλοι, ακόμη, παραμένουν με εμμονή κολλημένοι σε εκείνα τα γεγονότα: τι πήγε στραβά? Μπορούσαμε να δράσουμε διαφορετικά? Κάποιοι εξάντλησαν την ζωή τους ψάχνοντας απαντήσεις σε αυτό το είδος ερωτήσεων. Και ακόμη συνεχίζουν να το κάνουν. Σωστά ή λανθασμένα και να είναι, πολλοί είδαν σε εκείνη την ισπανική, σαν την μοναδική περίοδο χρονική κατά την οποίαν οι αναρχικοί κατάφεραν να πραγματοποιήσουν αλλαγές στην καθημερινή ζωή των πολλών ανθρώπων και αυτοί οι άνθρωποι – ακόμα πιο σημαντικό – υποστήριζαν αυτή την αλλαγή.

Σε κάποιες περιοχές της Ισπανίας, υπήρξαν αναρχικοί που αντιμετώπισαν τον στρατό και ενίκησαν, και για πολλούς, εκείνη η νίκη έφερε αλλαγές στις προσωπικές σχέσεις, και στην οικονομία, που μέχρι λίγο νωρίτερα ήταν μόνον ονειρεμένες. Ο καπιταλισμός είχε καταστραφεί, το όνειρο είχε γίνει πραγματικότητα. Συζητήσεις,

συνελεύσεις, άρθρα, χρόνια εξορίας και φυλάκισης; όλα αυτά δεν είχαν πάει χαμένα. Κι όμως, βρισκόμαστε ακόμη στην θέση να αναρωτιόμαστε τι πήγε στραβά. Υπήρχε κάποια πλημμέλεια ενδογενής που, όπως είχε συμβεί και με τον μπολσεβικισμό, οδηγούσε σε έναν δρόμο δίχως διέξοδο, να χαθούν όλα, σε χρόνια εξορίας, καταπίεσης και αντίστασης;

Η CNT-FAI, δυο-τρία χρόνια πριν, το 1934, δεν ήταν σίγουρα μια αθώα συνάθροιση φτιαγμένη από όμορφες ψυχές οδηγούμενες από την αθωότητα, από την εντιμότητα και από την πεποίθηση της ηθικής ανωτερότητας της «αποστολής» της. Ήταν μια οργάνωση σκληρή, σμιλεμένη από εκείνη που ήταν η εμπειρία των μαχητών της όσον αφορούσε τις απεργίες, εξεγέρσεις, φυλακίσεις, εξορία, πολιτιστικές δραστηριότητες και ζωές στις εργατικές συνοικίες και στα αγροτικά χωριά της Ισπανίας και αλλού. Είχε μια αντίληψη συνεπή εκείνου που ήταν ο καπιταλισμός στην Ισπανία και στον κόσμο και είχε πλήρη επίγνωση της φύσης των δυνάμεων στις οποίες βρίσκονταν σε αντίθεση και διαμάχη.

Είχε τους θρύλους της, και τις ιστορίες της, που βάρυναν φοβερά στις αποφάσεις και ήταν μια ομάδα αρκετά πολύπλοκη που θα έπρεπε να το δούμε όχι σαν κάτι ομοιογενές, αλλά μάλλον σαν πολλαπλό, στο οποίο τα μέλη έπαιρναν τις αποφάσεις σύμφωνα με τις καταστάσεις και τις συνθήκες με τις οποίες η οργάνωση έρχονταν αντιμέτωπη και υιοθετώντας τις στρατηγικές που

πίστευαν απαραίτητες. Πολλά μέλη, οποιασδήποτε τάσης, ήταν έντονα πιστοί προς την οργάνωση και προς τους συντρόφους που είχαν χάσει. Μιαν φορά, ο Garcia Oliver, είπε πως η CNT ήταν «ένας τεράστιος τάφος που περιείχε όλους εκείνους τους ονειροπόλους, ανώνυμους στο μεγαλύτερο μέρος, που πίστευαν πως αγωνίζονταν για την κοινωνική επανάσταση».

Το 1934, η πολιτική της «επαναστατικής γυμναστικής», που ακολουθήθηκε από το 1932, είχε αποδειχθεί μια αποτυχία. Η ιδέα πως οι επανειλημμένες και συνεχείς εκκλήσεις στην εξέγερση θα είχαν δημιουργήσει μια συνείδηση γύρω από την κατασταλτική και καταπιεστική φύση του κράτους, μια αυξανόμενη εμπιστοσύνη στην εργατική τάξη, και μια σειρά αποτυχημένων εξεγέρσεων, είχαν αφήσει εξαντλημένη την CNT-FAI, με κάποιος από τους θαρραλέους της μαχητές στην φυλακή, και με μια οργάνωση ουσιαστικά αφοπλισμένη.

Όμως αυτή η απλή στρατηγική δεν δούλεψε. Πρέπει έτσι κι αλλιώς να σκεφτούμε πως η εμπειρία εκείνων των εξεγέρσεων παρείχε, κατά κάποιον τρόπο, την εμπιστοσύνη και την τακτική ικανότητα που επέτρεψε να αντιμετωπιστεί ο στρατός, και να νικηθεί, στην Barcelona. Οπωσδήποτε, η κίνηση απομάκρυνσης από την εξεγερσιακή πολιτική ήταν μια πρακτική υπόθεση, όχι ηθική. Και το πέρασμα στις Commissioni di Difesa επέτρεψε το ξεκίνημα και την υποστήριξη της ισπανικής επανάστασης, με έναν τρόπο εντυπωσιακά ευρύ. Τώρα υπήρχε μια οργάνωση, της οποίας όλες οι τάσεις, όπως και να θέλουμε να τις ορίσουμε, αντιλαμβάνονταν πως η μοναδική αιτία ύπαρξής τους ήταν να βρουν τον δρόμο για να καταστρέψουν τον καπιταλισμό και να πραγματοποιήσουν τον ελευθεριακό κομμουνισμό.

Συνειδητοί παράγοντες της αλλαγής την οποία δεν περίμεναν παθητικά μελλοντική, ή να εξακριβωθούν γεγονότα στα οποία θα πρέπει να αντιδράσουν. Ήταν πολύ περισσότερο απ' ό,τι ένα συνδικάτο! Μπορούσες να την βρεις σε κάθε λεπτομέρεια και σε κάθε πτυχή της ζωής της εργατικής τάξης, στις κοινωνικές δραστηριότητες, στην λογοτεχνία και στην κουλτούρα της, στην εκπαίδευσή της και στις διαπροσωπικές της σχέσεις. Όταν μιλούμε για το γεγονός πως οι Επιτροπές Άμυνας ήταν η ένοπλη οργάνωση της CNT, λέμε πως αυτές οι ομάδες

ήταν οι επιτροπές άμυνας των προλεταριακών συνοικιών των οποίων ήταν μέρος. Πολλά στελέχη των Επιτροπών Άμυνας είχαν μεγαλώσει στις περιοχές που αντιπροσώπευαν, γνώριζαν τους φίλους και τους εχθρούς του επαναστατικού κινήματος και γνώριζαν την ψυχική κατάσταση των κατοίκων των συνοικιών τους.

Είχαν πάρει μέρος σε απεργίες του ενοικίου, είχαν βοηθήσει την αντίσταση ενάντια στις εξώσεις, είχαν υποστηρίξει οικονομικά τις οικογένειες στις χειρότερες στιγμές τους και είχαν κρατήσει χαμηλά τις τιμές των άπληστων εμπόρων, μαζί με μια ολόκληρη σειρά άλλων δραστηριοτήτων. Γνώριζαν τις ήττες, τις μικρές νίκες που συνιστούν την ζωή της εργατικής τάξης, κι όταν έφτασε η 19η Ιουλίου εισήλθαν αμέσως σε δράση, με την βοήθεια όλων εκείνων των εργατών που ε γνώριζαν και στην κοινότητα των οποίων ήταν κομμάτι. Ήταν μιαν απάντηση σχεδιασμένη και προετοιμασμένη, παρά το χαοτικό της κατάστασης. Μέσα σε διάστημα μιας χούφτας ημερών, οι δρόμοι βρίσκονταν στα χέρια των Επιτροπών Άμυνας. Είχαν τις δεξιότητες, την υποστήριξη αυτών και την...εξουσία!

Είναι το 1937 που ήδη είναι ξεκάθαρο πως οι εντάσεις μέσα στην CNT επιλύθηκαν πλέον σε δυο καθαρές θέσεις, οι οποίες έχουν εκκαθαρίσει τον χώρο από οποιαδήποτε άλλη πιθανή προηγούμενη τάση. Τώρα, όπως ποτέ προηγουμένως, οι διαφορές ανάμεσα στην CNT και την FAI είναι τελείως άνευ σημασίας. Η ιδεολογική σύγκρουση μέσα στην οργάνωση είναι ανάμεσα τους επαναστάτες και εκείνους που θέλουν να συνεργαστούν με τις άλλες ομάδες και κόμματα. Υπάρχει μια γερή ένταση μεταξύ εκείνου που νιώθει πως ο κύριος αγώνας είναι εκείνος της διατήρησης και της επέκτασης του ελευθεριακού κομμουνισμού και εκείνου που θεωρεί πως η κυριότερη μάχη είναι αντιθέτως εκείνη ενάντια στον φασισμό, και πως οι επαναστατικές αλλαγές πρέπει να αναβληθούν μέχρι την στιγμή κατά την οποία αυτή η μάχη θα έχει κερδηθεί. Πολλοί από αυτούς τους τελευταίους βρίσκονται σε εκείνες που ονομάζονταν «ανώτερες επιτροπές» της CNT.

Όταν ο De Santillán μιλά για την ύπαρξη μιας συνεργατικής λειτουργίας από την πλευρά του, ίσως μπορούμε να καταλάβουμε την θέση ανθρώπων σαν κι αυτόν, όπως η Montseny και άλλοι που βλέπουν τον αγώνα ενάντια στον φασισμό σαν κεντρική στιγμή όλων των δράσεων και όλων των στρατηγικών. Υπάρχει μια κάποια λογική. Εκείνο που παραμένει δύσκολο να αντιληφθούμε, αντιθέτως, είναι η απόλυτη ανικανότητά τους να δουν την τεράστια δυναμική των «Επιτροπών Άμυνας», όπως παραμένει δύσκολο να μπορέσουμε να δικαιολογήσουμε την δική τους εμφανή συνηγορία με τους σταλινικούς, όταν αυτοί και οι φίλοι τους αναφέρονται στις Επιτροπές σαν «κακοποιούς και gangster», και όταν εξολοθρεύουν σαν «ανεξέλεγκτους» όλους εκείνους που αρνούνται να παραδοθούν στην κυριαρχία του αγώνα ενάντια στον φασισμό.

Δεν πρέπει όμως να ξεχάσουμε, σε αυτό το πλαίσιο, την ακραία αφοσίωση των Επιτροπών Άμυνας έναντι της CNT-FAI: οι «ανώτερες επιτροπές» συνέχισαν να υπάρχουν διότι οι Επιτροπές Άμυνας το επέτρεψαν! Πολύ απασχολημένες από τις στρατηγικές συζητήσεις επί του πολέμου, άφησαν το κουμάντο στις ανώτερες επιτροπές, των οποίων τα μέλη, στα οποία δεν έλειπε μια μεγάλη ανησυχία για τους εαυτούς τους, είδαν ένα κενό που μόνον αυτοί μπορούσαν να γεμίσουν, και το γέμισαν.

*Από τον πρόλογο της αγγλικής έκδοσης του βιβλίου του Agustín Guillamón, «Ready for Revolution The CNT Defense Committees in Barcelona, 1933–1938”.